

„A kiművelt fő nem elég”

A József Attila gimnázium a Villányi úton áll, a Feneketlen tó közelében, mögötte a Gellérthegy déli lankái húzódnak.

Az épületet tatarozzák. Nagy, sárga tömbjét állványzat veszi körül. Évek óta folyik a felújító munka, máris meghaladván az egykor volt építkezés teljes idejét.

Azok közül, akikkel eddig beszéltem a József Attila Gimnázium tanárai és tanulói közül, többen említették Kiss B. Zsolt nevét.

1

A harmadikos Radványi András: *„Az idősebb férfitanár klasszikus típusa például Kiss B. Zsolt; csodálatos ember, nagyon szigorú, korrekt, precíz, ugyanakkor végtelen szeretet árad belőle . . .”*

Jakab György tanár: *„ . . . közülük szerintem Kiss B. Zsolt a csúcs, valami páratlan sugárzású, extenzív szeretet van benne. Talán azért, mert úgy jött vissza a halálból.”*

Eperjesi Amina IV/H: *„Azért szeretem hallgatni őt, mert van nézete, elképzelése, véleménye. Elgondolkodóvá tett mindig erős hitével, őt tenném tanáraim közül az egyik legelső helyre. ..”*

Általában nem vagyok túlságosan kíváncsi az emberekre, legalábbis kíváncsiságom személytelen, most mégis belső érdeklődéssel vártam a Kiss Zsolttal való találkozást.

Barna bőrű arcán van bizonyos feszesség, amely a zsírpárnák teljes hiányára utal. Feltűnő ez a feszesség megereszkedésre hajlamos korunkban, a vastag tarkók, lágy tokák idején.

— Apám tanító volt, aztán igazgató lett egy gyógypedagógiai iskolában. Anyám ugyancsak tanított, de ő meghalt nagyon korán. Eléggé nyamvadt gyerek voltam, főleg olvasással elégítettem ki az élet utáni vágyódásomat. Szüleim mindig megkívánták, hogy kitűnő tanuló legyek, ez még inkább elferdített; elég undok stréber lehettem. Ebből az állapotból nagy szerencsével kikerültem: úgy tizenhárom éves koromban egy Ferences-rendi pap megfogott magának, ezt szó szerint kell érteni: gyerekekre vadászott, akiket belsőleg nevelhet. Az ő átütő erejű színes egyéniségének a hatása sokat jelentett abban, hogy helyrebillentem. Természetesen meg vagyok arról győződve, hogy az élet minden jelenségén keresztül Isten nyúl az emberhez.

2

— A piaristáknál jártam gimnáziumba. Iszonyú bűnösnek éreztem magam; egy gyónás során találkoztam azzal a Ferences-pappal, aki aztán nagyvonalúnak, lelkesnek, nyíltan nevelt. Hálás vagyok neki. Annyit jó még tudni erről az emberről, hogy az ostrom idején, a legnagyobb ágyútűz közepette szünet nélkül járta a várost, embereket bátorított, vigasztalt és mentett meg, nem törődött a saját életével. Engem a szüleim egyébként nem akartak túlzottan vallásossá nevelni.

— 1946-ban leérettségiztem a piaristáknál. A tanáraim úgy látták: az Eötvös Kollégiumba kell mennem. Egy kis szerencsével be is jutottam. Akkor oda nagyon sok jófejű gyerek került, széles látókörűek, nagy műveltségűek. Ott aztán a társaimtól kaptam eleget vallásos meggyőződésért. Az embernek, közöttük élve, meg kellett okolnia minden lépését, minden szavát, néha a pusztá létét is megkérdő-jelezték, méghozzá szellemesen. Ez nekem nagyon jól jött, annak ellenére, hogy rendkívül nagy lelki terhet jelentett. Még most is jólesik arra a hatalmas életerőre gondolnom, amely annak a kollégiumnak a hallgatóiból áradt.. Látszólag semmi sem volt szent előttük, valójában tisztelettel adóztak az őszinte, átgondolt és megalapozott emberi magatartásnak. Mindent

becsültek, ami jó, nemes. 1949-ben, mivel világnézetem eltagadására nem hajlottam, kitétek a kollégiumból. Édesanyám összeroppant lelkileg pontosan akkor, fél oldala megbénult. Körülbelül minden remény megszűnt arra, hogy vallásos világnézettel érvényesülni lehessen Magyarországon. Elvesztettem gyermekkori otthonomat is . . .

— Ebben az időben kerültem kapcsolatba a Karmelitákkal. Ezek az emberek azt mutatták meg nekem, hogyan lehet megállni bármilyen körülmények között.

3

— Történelem—latin szakon elvégeztem a bölcsészkart. Alkalmaztak a Széchényi Könyvtárban. Tanár nem lehettem. A könyvtárban egy évet sikerült lehúznom. Akkor volt a Grósz-per, és alá kellett volna írnom egy táviratot, hogy kérem az érsek szigorú megbüntetését. Nem írtam alá. Ezért kitétek. Néhány hónapig voltam az apám nyakán, aztán fűrómunkás állást kaptam, majd szinte azonnal kiemelték, és geológusteknikussá léptettek elő. Kiközvetítettek egy magyar—szovjet kutatóexpedícióhoz, ahol fejedelmi fizetést kaptam.

— Miután megnősültem — 1996-ben — a család nyugalma érdekében állást vállaltam a zebegényi általános iskolában. Apám nyaralójában laktunk. Kicsit vékony fala volt. Mindenes tanár lettem, csak matematikát és fizikát nem tanítottam. Büszke vagyok arra, hogy testnevelésből kiváló eredményeket értem el a gyerekekkel. Az ottani igazgató, kissé kegyetlenül ugyan, de megtanított tanítani. Ott, Zebegényben összekerültem egy rendőr kapitánnyal, akit a Rajk-per során állásából kirúgtak és börtönbe csuktak. Egész jó barátok lettünk. És amikor ő hirtelen gimnáziumi igazgató lett 1962-ben, vele mentem. Közben megszereztem a némettanári diplomát. 1970-ig voltam vidéken, végtelenül kedves, emberséges nép között.

— Volt egy egyetemista társam, akit húsz évig nem láttam, ő juttatott be a József Attilába. Itt megint csak jól éreztem magam, csupa életerő vett körül, mint valamikor az Eötvös Kollégiumban, s itt rögtön úgy kezeltek, mint akitől sokat várnak — és ez jót tett nekem.

4

— Nagy lelkesedéssel kezdtem tanítani; hihetetlenül könnyű volt, nagyon intelligens gyerekek között. Itt azért kellett sokat dolgoznom az óráim előkészítésén, hogy ki tudjam elégíteni azt a szellemi éhséget, amellyel felém fordultak. Ezek a gyerekek csak egy bizonyos színvonal felett fogadják el a produkciót a tanártól. Gondolom, ez az igényesség részben a szüleiknek is köszönhető.

— Nagyon jólesett az is, hogy itt nem bántották belső meggyőződéseimet. Később láttam, hogy az igazgató egyenesen vadássza a jellemes embereket, mindent elkövet, hogy a tantestület részére megszerezze őket. Például tudom, hogy egy fiatal kollégát azért vett fel, mert az nem volt hajlandó meghajolni előző munkahelyén egy tisztességtelen kívánság előtt.

— Én, ahogy öregszem, egyre jobban látom azt, hogy egy nép csak akkor tud fennmaradni, ha elegendő jellemes ember van jelen a társadalomban; *a kiművelt fő nem elég*. Ezért a tanítványaim közül azokat becsülöm, akikben elég nagy ellenálló erő van minden káros külső hatással szemben, de ugyanakkor elég értelmesek ahhoz, hogy nyitottak legyenek szellemileg. Magyarul: lelkileg erős embereket igyekszem nevelni, akik hajlandók a belátásra, tudnak erőt venni magukon, fegyelemmel dolgozni, alkotni.

— Ez nagyon nehéz követelmény magammal szemben is, mert természettől fogva könnyen hajlítható vagyok. Az, hogy mégis meg tudtam őrizni egy sor, minden körülménnyel szemben álló meggyőződést, és ehhez sok botlással ugyan, de hű maradtam, főleg a gondviselésnek köszönhető, másrészt pedig, gondolom annak, hogy nekem — éppen, mert nem olyan vagyok — nagyon imponál az erős lélek. És ezért, amennyire tudok igyekszem.

5

(Itt megkérdezem: miért mondják róla, hogy úgy jött vissza a halálból?)

— 1979-ben bőrszarkómát állapítottak meg nálam, megoperáltak, és kiderült, hogy továbbterjedt (a májra és a nyirokmirigyekre). Az volt az őrült nagy szerencsém, hogy az Onkológiai Intézetben a folyamatot lelassították. Azt mondták a feleségemnek azonban, hogy hónapjaim vannak csak hátra. 1980 februárjában elvittek egy vidéki paphoz, aki a természetes gyógymódok szakértője. Az ő tanácsára áttértem a nyers koztra, és elkezdtem reflexzóna-masszázzsal és jógával gyógyítani magam. Augusztusban közölték velem a kórházban, hogy nincs szükségem további orvosi segítségre. Először azt hittem, arról van szó, hogy meghalok. De kiderült, hogy egészségesnek találták a májamat. Ezután évente kellett mennem az onkológiára, most már régóta nem voltam, mert olyan időpontra tették a vizsgálatot, amikor nekem tanítani kell. Kell, mert nyilván ezért élek, ez a lényeges dolgom.

(Egy pillanatnyi csend után folytatja.)

— Tavaly volt egy tévéinterjú-sorozat az iskolánkban, ahol minden gyerek azt mondta, azért szeretnek a József Attilába járni, mert ennek a gimnáziumnak szabad a szelleme. Ők nem tudják talán, hogy ez a szabadság a kötelezően nagy tanári önfegyelem következménye. Többek közt minekünk az tetszik, ha a gyerek is valaki. De úgy, hogy sokat követel magától, és elvei vannak.

(Itt közbevetem: mindez nem mond-e ellent az élet mindennapos gyakorlatának, mely elvek helyett hajlékony viselkedésre ösztönöz, s az önmagunkkal szemben táplált igényt gyakran mohósággal, és nyers sikervágygal helyettesíti.)

— Meg vagyok győződve arról, hogy az iskolai nevelésnek épp ebben az ellentmondásban és ellenállásban van szerepe.

Kristóf Attila